

РОДНИНИТЕ, ПРИЈАТЕЛИТЕ И СОСЕДИТЕ КАКО ТЕМА ВО КРАТКИТЕ ИЗРЕКИ ОД СТРУМИЦА И ОД СТРУМИЧКО

Иван Котев

Независен истражувач, Струмица

Датум на прием: 31.1.2025

Апстракт: Народните пословици, поговорки и изреки, како едни од најстарите форми на изразување и како кратки жанрови е вистински каледоскоп на човечкиот живот и на општеството воопшто. Тие, во буквална смисла на зборот, се вгнездени во сите други фолклорни творби, како што се: песните, приказните, обредите и се украс, но и суштина на говорот. Тие се трезор на јазичното богатство на народот и го чуваат тоа богатство од иконот до денес. Во нив е одразен севкупниот живот на народот во секој поглед. Тие се вечност. Како битни општествено-политички, социјални, социолошки, економски, па и урбани категории, роднините, пријателите и соседите (комшиите) нашле одраз токму во овие кратки форми на изразување.

Клучни зборови: роднини, пријатели, соседи (комшии), народ, пословици и поговорки

Роднинијѝе и кумишијѝе Госѝоѝ ни и дава, ѝпријатѝелѝиѝо сами си и бираме

Народна пословица

Изборот на оваа тема не е случаен. Во овој миг гледаме што се случува во светот, колку крв се пролеа и сѐ уште се пролева меѓу соседни, па и меѓу братски народи. *Злоѝо никоѝаш не сѝиѝе*, рекол народниот мудрец. И за таа вечна вистина, потврда, и тоа речита, е денешниот миг, дури и во светски размери. Тоа го наведуваме само како илустрација на една сушност која живее во фолклорните творби и што беше решавачки момент да се определиме за оваа тема.

Во нашето педесет и петгодишно собирачко искуство собравме и објавивме импозантен број од овие фолклорни творби. Им нема крај. Тие жилаво опстојуваат и се адаптираат на мигот, сочувувајќи ја древната порака за генерациите кои доаѓаат, и како аманет, и како поука, оти никој не може да го оспори дидактичкото значење на поговорките и пословиците.

Роднинијѝе се општествена група која ја сочинуваат сите поединци кои потекнуваат од заеднички предок, па, според тоа, се во меѓусебно сродство, односно крвна врска. Не се апострофира залудно изреката *Крвѝа не е вода*.

Кој сѐ се смета за роднина, зависи и тесно е поврзано со сфаќањето на одредени заедници. Има случаи, сродството по крв да се изедначува со врски настанати со граѓански или законски акти, како што е посвојувањето, народните сфаќања за духовните сродства како

што се кумството, побратимството или посестримството, сродства што толку често ги среќаваме во сите фолклорни творби.

Јачината на роднинската поврзаност се рефлектира различно – од силни роднински врски, до слаби роднински чувства, нешто што зависи од повеќе фактори, за што, како последица имаме манифестирање на низа негативни појави, како што е инцестот, па дури и меѓусебни крвави пресметки внатре во фамилијата (Lukić & Pečujlić 1982: 553).

Најдлабока е врската меѓу децата и родителите. Во паремиите се одразени односите меѓу родителите, меѓу родителите и децата, односите меѓу децата, како и другите членови на фамилијата, како основна клетка на општеството: *Деца имаш ле, крила имаш*. Култот кон децата кај нашиот народ е на завидно ниво: *Брак без деца, ден без с'нце*, ќе рече нашиот мудрец. И навистина, децата се суштина и цел на бракот. Тие ја зацврстуваат брачната врска. Дури и повеќе: ја раскрилуваат, ѝ даваат крилја: *Деца имаш ле, крила имаш*. Според сфаќањето на нашиот народ, *Децајџа се анѓелчиња*. Тие вдахнуваат љубов, верба, надеж, навестуваат подобро утре, сигурна иднина и старост. *Децајџа се благослов*. Или: *Децајџа се радос на кукајџа*. Дури и во светски размери: *Децајџа се украс на свейојџ*. Затоа младите постојано го слушале благословот: *Секое лејџенце-дејџенце*. Присутно било и сфаќањето според кое *Пари и деца никогаџа досџа*. Оти, *Едно дејџе, ич дејџе*. Децата треба да се раѓаат додека родителите се во напонот на силата, млади, оти, *Позно дејџе, рано сираче*. (Ако родителите се во години, не можат да го изгледаат детето).

Длабоко во душата, во свеста на нашиот народ е вкоренета желбата за машки пород, за син, како наследник на добрата и продолжувач на семејната лоза. Според нашиот човек, *Син џџи е за џебе, ќеркајџа за друџи*. Оттука и поговорката: *Женско чедо, чужда среа*. Бројни се примерите и денеска во семејството да се изродат повеќе ќерки додека не се роди син, па дури има и непријатни ситуации. Од таму поговорката: *Скисна́л, божем му се роди́ло женско дејџе*. Повеќе се апострофира синот не само во однос на ќерката, туку и во однос на другите сродници: *Син к'џу џџлџн-ду а́мџн; зејџ к'џу мејџ, ду обџџ*. Или: *С'с зејџ-ду џлејџ; с'с син-ду а́мџн*. Со тек на времето овие сфаќања полека, но сигурно се менуваат, па ја среќаваме поговорката: *Давам два сина за една ќерка*. (Исказ на мајка која била запоставена од синовите). Или: *Женскојџо дејџе цел век е џвоа, а машкојџо дур' да џо женеш*. Дури и повеќе: *Кој нема ќерка, џџај е ноџо сиромџх*.

Децата треба да се чуваат, да се гледаат, да им се всадува љубов. *Роди́ ле се, мора да се љуља*. Треба да се внимава на нив, оти *Децајџа са малџнки, ама џраватџ џолџми белџ*. Не е доволно само чувањето од родителите и од другите членови на семејството, *Децајџа џребало и Госџод да џи чува*. Оти *Имаш ле деца, имаш и џрижџи*. Постојано треба да се внимава на формирањето на детската личност, на однесувањето,

на карактерот. Некогаш фамилиите биле многудетни, па било многу битно децата да бидат послушни и мирни, а не разгалени и немирни. Со право народниот гениј ќе каже: *М'лечко деџе џледане – ѝрне вршџене*. Треба многу трпение и такт, џубов и посветеност затоа што детето не треба да се остави само, оти: *Маленко-џалено; џолемо-лудо*. Ќе ја слушнеме и изреката: *Галџено деџе, шуџлиф урџх*. Во таа смисла и изреката: *М'ленки деџа, м'ленка беџа; џулџми деџа, џулџма беџа*. Или: *М'лечки деџа, м'лечки џриџи; џулџми деџа, џулџми џриџи*. Кога децата се воспитани добро, ако се мирни, ќе биде в ред. *Ако а чеџаџџа бесна, каџиџџа е џесна*. Без работа нема опстанок, но детето се става и пред работата: *Рабоџа, рабоџа, ама најџрво деџџџо*.

Народниот мудрец укажува и на бракот, како зачеток на идното семејство. Тој ја акцентира жената како столб на фамилијата: *Без жена, без кука*. Затоа треба да се внимава кога го избираме брачниот другар, оти *Женидбаџа не е за еден ден*. Особено е потенцирана улогата и функцијата на мајката: *Деџџџо си личе с'с мајкаџа џ' си расџе*. Влијанието на жената е евидентно: *Кука без жена не е кука*. Или: *Уџ деџа џџи и џџаанџа, уџ џџам џџи и ро'аџа*. Понекогаш во поинаков тон ќе слушнеме: *Уџ жена роџа, уџ м'џаре сџока* – цела низа пословици и поговорки во кои е отсликан ликот на жената, а и на мажот.

Но, во животот не оди сѐ како што треба, како што е природно. Има и девијации, отстапувања од нормалното. Надежта се изјаловува, настануваат судири, особено ако детето од мало многу се разгали, се „испушти“ и тргне по лоши патишта. Има една пословица која прераснува во приказна: *Еџнó, без џно*. Среќаваме примери и изреки од поново време, кога децата се разгалија и нанесуваат срам и зло на родителите. Има една кратка изрека во Струмичко, на која се знае и генезата: *Да џџи врнам семеџо!* Имено, имашливи, зафатени луѓе од едно струмичко село имале ќерка единица. Се омажила и мажот дошол како домазет во куката на жената. Бил вреден и мирен човек и го зголемил имотот. Им се родил син. Радоста била бескрајна! Дедото не знаел што да му купи, како да му угоди. *Не давал џрах да џаџне врз неџо*. Арно ама, оттука почнале проблемите. Кога пораснало за училиште, детето не сакало да учи, само барало пари, не завршило повеќе од основно образование. Се пропило, почнало да се дружи со неработници и пробисвети, кои безразборно му ги трошеле парите. И татко му западнал, ослабнал и не можел да работи како порано. Еден летен ден над селото се појавиле црни облаци кои навестувале силни дождови и бури. Не можел сам да го собере и товари во колата сувото сено и отрчал во крчмата да го повика синот да помогне. Кога се појавил на вратата, „пријателите“ на синот се насмеале и покажале кон вратата. Таткото дошол до масата, ги поздравил учтиво и му рекол на синот да стане за да одат заедно да го соберат сеното. Тој грубо му

одговорил да си ја гледа работата, та не гледа ли дека виното не му е допиено, а има порачано уште едно шише. Опцул и го навредил татка си. На тоа, низ плачење, таткото му рекол:

- Како не ти е срам! Те родив и те пораснав, а ти како ми вракаш!? Засрами се!

Синот направил некаква чудна гримаса, се поткренал на масата и му одговорил:

- Да ти го врнам семејто!?

Со насолзени очи таткото ја напуштил крчмата.¹

Затоа народот рекол: *Уд деца се ѓреѓледнува, уд деца се услејува*. Или: *Уд деца се ѓреѓледнува, уд деца се умира*. *Деца ќе те воздриѓнај, деца ќе те закојај*. Или: *Децајта кука закукувај, кука раскукувај*. Ги има безброј, *Крајот не им се знае*.

Во овој контекст да ги спомнеме и внуците, кои се миленици во фамилијата. *За фнук, ду Стамбол!* – ќе рече расположениот дедо, оти, *Кога го гледам фнуко, сино го гледам: кога го милувам фнуко, деј'шо си милувам*.

Овде се рефлектира и односот меѓу браќата, меѓу браќата и сестрите, како и меѓу другите членови на семејството: *Брај ѓомоѓнај од брај, ѓојак е од цел ѓрад*. Стара вистина е дека *Брајот е десна рака*, секогаш тука да помогне. Затоа, ако попадне во неволја, народниот мудрец советува: *Продај ај, да ојкујши брај*. И *Брај не се ѓодјадува*. Оти, *Брајо а ѓулвѓна душа*. Низ овие изреки провејува една нотка на реалност, не е сè така идеално: *Браќата се браќа додека да се оженај*, оти *Секој ѓеѓле на својата сѓрана*. Често се слуша и пословицата: *Ако сме браќа, кесиѓе не ни са сесѓри*. Или: *Брај за брај, сирнејо за ѓари*. Поделбата на имотот често доведува до судири, па и пресметки меѓу родени браќа или меѓу брат и сестра: *Ако сакаш брај, нема сѓрај*, рекол братот на сестрата. Па и на братот: *Ако сакаш да имаш брај, ќе немаш ѓари; ако сакаш да имаш ѓари, ќе немаш брај*. Затоа, *Блиску до ак'ло* е поговорката: *З' ѓусѓо злајо, ѓредаге си брајо*. Дури среќаваме пословици и поговорки во кои се нанесува душевна мака на братот и на родителите, за што народниот мудрец констатира: *Брај на брај зелен венец не вие, ни еѓрва на еѓрва зелен венец не вие*. Од идеализирање, до нотирање на најгруба реалност: *К'чи се на ајо, з'бури брајо*. Во секој случај доминира сфаќањето според кое *Брај брајта не рани, ама ѓешко и ѓорко му кој го нема*.

Во овој корпус од поговорки и пословици, опфатени се и поблиските и подалечните роднини, зетот и снаата, сватот и сваќата,

¹ Пословицата е снимена на 19.5.2017 година во Струмица. Информатор: Јордан Кировски од Струмица, стар 70 години.

кумот, побратимот и други форми на сродство. *Имаш ле браџ, имај и љобраџим.*

Има поговорки во кои се спомнува зетот. Ќе ја сретнеме изреката *Зеџ к'џо меџ*, но и: *Уџ зеџ роџа, уџ м'џаре сџока*. Често може да се слушне и пословицата: *С'с зеџ – џо обџџ; с'с син – џо амџн*. Во овој вид изреки насликан е и ликот на домазетот. Тој е во една подредена положба. Има пословица: *Ако сам џџи зеџ, не сам џџи домазџџ*. Домазетот ги работи најтешките и најнечисти работи – го рине (чисти) трлото, шталата, го изнесува џубрето, затоа *На домазџџо ноојсџо му са црни*. Можеме да ја слушнеме и пословицата во вид на басна. *Гаврано кажџл: И уџ мене име љоцрн – домазџџо*.

Во контекст на ова, би го потенцирале и одразот во пословиците и поговорките на вечно антагонистичките односи меѓу снаата и свекрвата. Според нашиот народ, *Снаа и свекрва – роџови во вреќа*. Снаата е *...џорџан џџо шеџоџџ*, причина и последица за нарушување на односите во фамилијата. Има една поговорка, многу речита, во која свекрвата го отсликува крајно игнорантскиот однос на снаата спрема свекрвата, мајката на мажот џ: *С'с џазо ми ја з'џвџра враџ'џа*. Не треба никаков коментар. Има и исклучоци од ова правило, но тие се ретки. Среќаваме и реални свекрви: *Бех снаа, свекрваџа беше лоша; свекрва с'м, снааџа а лоша*. И сѐ така, во таа смисла.

Кумот е многу почитуван. Во народното верување кумот е духовниот татко, кој треба да го почитуваме. Оттука изреката: *А кум, а Госџоџ*. На свадбите или крштеките (крштенките) за кумот има посебна маса (некогаш синија) *кумова сџава*. За него имало посебно печено месо, го служеле најспособните и најблиските роднини на младоженецот, секоја негова желба се исполнувала, *Д' се знаа кој е кум, кој е свайџ*. Статусот на кумот е висок и почитуван: *На кумо аџ'р не се крше*. Или: *Н' кум не се џреше*. Почитта била голема: *Пред кум вода не се џазе*. *Шџо е Боџ на небоџо, џоа е кумоџ на земнаџа*.

Во пословиците за роднините се среќаваат и бројни изреки за сватот и сваќата, како родители на зетот или невестата, но и за блиските роднини. Народниот мудрец прави јасна дистинкција меѓу крвното сродство и сродството по сватовство: *Ак ми и свайџ, џ' не ми и браџ*. Сепак, има случаи кога родителите на младите убаво соработуваат и заеднички помагаат на своите деца, па ќе ја слушнеме изреката: *Свайџ – к'џу браџ*. Во таа смисла има и други поговорки во кои се спомнуваат *свайџинаџа* и *сваќаџа*.

Култот кон роднините кај нашиот народ е голем. И денеска се негува и се почитува. Има една убава изрека со малешевска генеза: *На свайџе свайџ, џа неџофџо браџ*. За оваа изрека има и анегдота:

Некој студент на Правниот факултет повеќе пати изгубил година. Професорот кој го предавал тој предмет бил војнички другар со некој соселанец на студентот. Тој зел обврска да „помогне“ околу оценката и,

еден ден отишол во Скопје. Откако се поздравиле и дошле до целта на посетата, професорот го прашал својот војнички другар што рода му е студентот – син, внук, зет...? На тоа гостинот одговорил: „А, не! На свато свате, та неговото дете!“²

Пријателитѝе и ѝријателсѝвоѝо се честа тема во пословиците и поговорките. Пријателството е социјална категорија и се рефлектира како релативно трајна врска меѓу две или повеќе личности заснована на заемната приврзаност и слободен избор. Оттука и поговорката: *Пријателѝо сам си и уобраиш, ама рудниѝнѝе Боѝ ѝи и дава*. Односот меѓу пријателите подразбира заемна доверба и солидарност и ја исклучува неискреноста и користољубието. Обично, пријателството се јавува независно од еротската привлечност и роднинските врски, што е услов за поширок и за непречен избор на пријателите (Lukić & Rečijlić 1982: 491).

Докажаниот пријател е личност од доверба: *По нов ѝаѝ с'с сѝар ѝријател оди*. Или: *Добриѝе ѝријателе и од браќа са ѝомили*. Народниот мудрец со пиетет се однесува и искажува за пријателите, но и укажува, на нему својствен начин, на фактот дека треба да се внимава при изборот на пријателите, оти меѓу луѓето со кои се дружиме има многу кои се со нас само од корист и при првата можност, ако почнеш да паѓаш, ќе те напуштат. Затоа многу речита е поговорката *Пријател, ко'а ми и арно*. Во таа смисла: *С'с ѝѝкѝи ѝријателе не ѝи ѝребай неѝријателе*. Такви пријатели подобро да ги немаме, оти *Пријателсѝвоѝо не е за еден ден*. Затоа треба да се потпремене на старите, проверени пријатели. *Сѝариоѝ ѝријател неѝријател не бидува*. Стара вистина е дека *Неѝријатело ѝријател не бидува*. Има добри и лоши *ѝријателе*. Овде ќе сретнеме многу дидактика. Народниот творец како да го внел сето свое искуство и сака да го пренесе на своето потомство: *Лошѝо ѝријател е ѝооѝасен од зми'аѝа*. Затоа треба многу да внимаваме кога одбираме пријател. Да ги отвориме очите, да не се затрчуваме. *Избирај си ѝријателе рамни на ѝебе, а не ѝоѝорни од ѝебе*. Голем број приказни и кажувања ја потврдуваат оваа поговорка. Пријателите се насушна потреба, тоа се луѓе на кои можеме да се потпремене. *Немаш ле ѝријателе, немаш убав живоѝ*. Биди вистински пријател: *Ако си ми ѝријателе, биди и леѝен, и ѝролеѝен*. Колку и да си близок со пријателот, имај ја на ум пословицата: *Пријател биди ми, ама у кесѝ'аѝа не ми ѝосеѝај*. Пословиците и поговорките нѝ поучуваат кој може, а кој не треба да ни биде пријател и тоа на еден многу поетски начин. *Од милиѝај ѝријател и од еж ѝерница не бива*. И – да се пазиме од глупав пријател: *Поарно да имаш ѝамеѝен неѝријател, оѝколку буг'ла ѝријател*. Во бројни изреки се дава карактеристика за добриот или лошиот пријател: *Прав*

² Истиот информатор.

љријаџел е џај џиџо сичко знаа з' џебе и џа' џе сака, за разлика од оној кој Пред џебе џи се џраа љријаџел, а зад џебе џроб џи која. Или, поконкретно: Пред џебе лизни-мазни, з'џи џебе џробо џи која. Но, има начин како да ги провериме вистинските пријатели: Пријаџелсџвоџо во нужда се џознава. Во таа смисла е и пословицата: Вистинскиоџи љријаџел ќе џи љриџе и џоџаџи коџа сиџе друџи ќе си заминаџи. За оваа пословица има и приказна:

Си бил еден човек. Бил имашлив, меѓу првите во селото. Уште дури бил на снага, имањето го препишал и парите си ги дал на единствениот син. Извесно време го гледале, но полека, полека почнале да го запоставуваат. Останал *без љребиена џара*. Трпел и за леб. Минало многу време откако последен пат се напил кафе во селската крчма, или пак, од снаата.

Не излегувал од дома, не се појавувал во крчмата каде имал свое место. И кога не бил таму, местото му стоело. Имал многу пријатели, ама го заборавиле. Меѓу нив имало еден вистински пријател кој бил многу загрижен и постојано се прашувал каде е пријателот, што се случило со него?! Еден ден решил да го посети дома. Откако се напил кафе, отишол кај пријателот. Се поздравиле, размениле по некој збор и овој го прашал својот пријател:

- Каде си, пријателе? Те нема! Да не си болен?

Овој од почеток до крај му ја раскажал својата тажна приказна и побарал совет, чаре, да се спаси од бедата во која западнал. „Се чувствувам *жив закоџан*“, се пожалил на пријателот. Овој го ислушал и му рекол:

- Ќе ти дадам еден совет, пријателе. Ќе ти дадам на заем златни лири, а ќе ти го дадам и биволскиот рог во кој ги чувам парите. Во него има 30 лири. Ама, нема да потрошиш ниту една лира. Ќе направиш вака: Кога ќе се дома снаата и синот, остави ја вратата подотворена, извади го рогот и број ги жолтиците. Тие, кога ќе те видат, ќе помислат дека имаш уште пари, па ќе сакаат да ти се приближат и пак ќе почнат да те гледаат и да ти прават чест. И, ќе направиш вака! (Се наведнал над увото на својот пријател и му шепнал еден совет).

Човекот направил така. И навистина, кога синот и снаата виделе како во рацете на татко им се жолтеат златните лири, пак почнале да го гоштеваат. Кафето секое утро му било до креветот, имало пари за во крчмата, пак се здружил со своите пријатели и другари. И, без да забележат синот и снаата, парите му ги вратил на комшијата. Ама, го задржал рогот. Сè така, до умирачката.

На смртниот час синот и снаата се врткале околу него и постојано го моделе:

- Татко! Тате! Каде се парите од рогот?

Еден ден, кога му дошло времето и се осетил дека се ближи смртниот час, а синот и снаата продолжувале со молењето да им каже каде е рогот со парите, џ рекол на снаата да излезе надвор од собата, а нека остане само синот, на него ќе му кажел. Кога синот останал со татка си, овој со крајни напори го извадил биволскиот празен рог од под перницата, го ставил во двете раце, и го подигнал кон синот:

- Го гледаш ли рогот? Кој ќе си го даде или препише однапред имањето, тај рог да му стои во газот! – рекол таткото и умрел.³

Така постапил таткото по советот што му го шепнал неговиот пријател кога му ги давал парите. *Таквиџе ѝриџџели немаџ цена.*

Пословиците, поговорките и кратките изреки со оваа тематика се многубројни.

Соседоџи (комиџиџа) е многу битен фактор за живеење како во руралните, така и во урбаните средини. Соседството (комшилукот) се смета за најмала просторна заедница на примарни општествени односи. Додека физичката близина е само просторна претпоставка, тоа, како општествен контакт, се остварува само во случај на постоење на заеднички интереси, потреби и проблеми (Lukić & Pečujlić 1982: 683).

Во поново време соседските односи варираат, се трансформираат. Особено во големите градови, комшиските односи слабеат. Тоа е резултат на големата општествена хетерогеност и на низа други состојби кои ги слабеат овие односи до исчезнување. Пред сè, влијае релативната независност од околината во која се живее. Некогаш луѓето немале средства за основните потреби. Имало случаи, немале дури ни кибрит да го запалат огинот, па оделе кај соседите да позајмат – жар! Го ставале жарот во *каџи'аџа* (лопатката) и веднаш се враќале дома да го запалат огинот. Од таму, кога некој брза да си оди дома, важи поговорката: *К'џи з' оџин оуџе*. Или: *К'џу за жарче оуџе*. Често пати, кога ќе завршело брашното, а требало да се меси леб, од соседите се позајмувало еден тас брашно, полн до врвот, а кога го враќале позајменото брашно, тасот бил со куп – еден вид камата и благодарност за услугата. Има поговорка која се слуша и ден-денеска: *Т'ва а брашно н' зајм*. Особено кога некој враќа повеќе отколку што позајмил или зел на друг начин.

Иако ослабено, соседството сè уште живее во селото. Како поединец или фамилијарно, соседите се упатени еден на друг. Просторно блиски, живеат еден до друг. *Плеџ им деле дворовеџо*, ќе каже народниот мудрец. Некогаш, а и сега, само поретко, во помала мера, „... при берба на овошјето се дава (*раздава* И. К.) на соседите, соселаните, за да го благословат и догодина да се роди; при градба на кука, при поставување на највисоката греда на покривот се заковува дрвен крст, мајсторот се качува кај крстот, благословува на цел глас, па доаѓаат соседи со дарови (крпи) за мајсторите и благословуваат; при првото влегување во новоизградена кука, се колело јагне или овен (курбан) што се раздава за здравје на соседите, (обично момчиња или девојки) бесплатно или со заемно возвраќање, си помагале при поголеми селски работи и сл.“ (Макаријоска 2016: 465). Затоа

³ Приказната е снимена на 18.6.1972 год. во с. Секирник, Струмичко. Информатор: Асен Делев од с. Секирник, стар 74 години.

народниот мудрец рекол: *Комишиаа а најџулџм родниаа*. Дури и: *Кумии'ааа а џоблизок уџи куџуаџаа*. Во тој контекст: *Кумии'аа а џовеке уџ браџи*. Тој, кумии'ааа а и за арно, и за лошо. Затоа, народната поговорка упатува на една голема вистина: *Ако куџуваи каиџаа, ѓрво куџи си кумииаа, оти Понаѓреџи ќе џо видеме кумииааа, оџколку сонцеџо*. За првата пословица има и кратка приказна:

Некој човек продавал две куќи. Едната била скоро градена, убава, здрава, на добра локација и една стара куќа, на крајот од градот. За новата куќа барал педесет милиони, а за старата осумдесет милиони динари. Луѓето се чудеа: Овој човек има ли памет? Ама, продавачот не попуштал. Муштериите за куќите не издржале и го прашале човекот. (А бил многу чесен човек): – Зошто за новата куќа бараи помалку пари отколку за старата? Човекот ги погледнал и им одговорил: – Новата куќа е здраво градена и на убаво место, ама комшиите се многу лоши. Ќе немате мир, постојано се расправаат и се караат меѓу себе. Старата куќа навистина е во лоша состојба, ама има златни комшии, луѓе со разбирање и карактерни. Затоа одредив вакви цени, па вие сега гледајте! – дообјаснил продавачот.

Пословиците и поговорките со оваа тематика упатуваат на човечност и солидарност: *Не се радувај у кумии'ааа ка има воиши, оти Коа џледаи оџи кумииааа се брече, и џи се сками*. Сепак, треба да сме претпазливи: *Биди добар с'с кумииааа, ама не џо расџурај џлеџо, затоа што Добриџе оџради ѓраваџи добри комиџи*.

Голем е бројот на поговорките и пословиците со оваа тематика. Провејуваат искричави мудрости за добрите и за лошите соседи, за зависта и злобата, за сознанието дека животот со лош сосед е тежок, да не кажеме неподнослив: *С'с лоша џудиаа се џуминува, с'с лои кумииаа не се џуминува*. Има едно искажување според кое *Ќувечиџе уџи кумиии куќи ѓрудаваџи и се сеџаџи*. Такви случаи има и денеска. Во една поговорка за соседите е присутен дури и Господ. Кога го прашал еден од соседите што ќе побара од Него, тој одговорил: *Д' умре н' кумии'ааа коазџаа, ама у моџо џвор*. Присутна е и зависта: *Н' кумии'ааа и џеџџело му несе јаџа*. Ќе ја слушнеме поговорката: *Кумиискиџе кукоџки несаџи џоџулџми јаџа*. Па, дури и: *Кумии'ааа има кукошка џиџо му несе злаџни јаџа* итн.

Роднините, пријателите и соседите, како заедници, иако мали на вид, се битен фактор за животот во една поширока заедница. Случувањата, особено со лош или со трагичен крај, влијаат на емоционалната состојба на населението и во пошироки размери. Електронските и печатените медиуми често пати известуваат за немили настани што се случиле во некое семејство, што е индикатор за односите и во поширокото општество: внук убил баба или дедо за ситни пари; свекрва убила снаа; снаа задавила свекрва; син убил татко, татко убил син, а да не зборуваме за малку подалечни роднини – братучеди и сл. Тоа се рефлектира на пошироката општествена

заедница, а кратките фолклорни жанрови тоа го регистрираат со векови наназад. И ќе го регистрираат, како документ и аманет: тоа повеќе да не се случува.

ЛИТЕРАТУРА

Кирилични изданија

Котев, И. 2012. *Мудросиџа на вековиџе. Македонски народни пословици и поговори од Струмица и Струмичко*. Струмица: ЛУБ „Благој Јанков Мучето“.

Котев, И. 2024. *Судбина с'с ваџлен најмиџана. (Поговорки, изрази и сџари зборови од Струмица и Струмичко)*. Струмица: Иван Котев.

Макаријоска, Л. 2026. *Речник на македонскаџа традиционална кулџура*. Скопје: Лилјана Макаријоска.

Латинични изданија

Lukić, R. & M. Pečujlić (ur.). 1982. *Sociološki leksikon*. Beograd: “Savremena administracija”.

RELATIVES, FRIENDS AND NEIGHBORS AS A SHARED THEME IN THE SAYINGS FROM THE CITY OF STRUMICA AND STRUMICA REGION

Ivan Kotev
Independent Researcher, Strumica

Summary

The paper explored the wise sayings gathered in the city of Strumica and Strumica Region that had the mutual theme of relatives, friends and neighbours and their relations to one another. Folklore reflects what a community thinks and believes. All events, in one way or another, in one form or another, find their reflection in folklore. Folk proverbs, sayings and utterances are a valuable source for observing past and present interhuman relationships. They persist, adapt and transform but are always present and we can always derive wisdom from the message they convey.